

Переселенці: життя до і під час COVID-19

Зовнішнє експертне онлайн дослідження потреб внутрішньо переміщених осіб у період карантину, запровадженого через пандемію COVID-19 та в умовах виходу з нього

 IDPCouncils

Автори/ки:
Нестерова Марина
Соколовська Олена
Вершиніна Валерія
Коношевич Надія
Монастирський Євгеній

Здійснено в рамках проекту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

ЗМІСТ

Позначення скорочень та термінів	3
Контекст дослідження	4
Теоретичні засади та обґрунтування необхідності дослідження.....	7
Методологія	10
Ключові результати.....	11
1. Основні потреби ВПО до карантину.....	13
2. Вплив карантину через поширення коронавірусної інфекції на життя ВПО	16
3. Специфіка проблем переміщених жінок та чоловіків в умовах карантину	18
4. Групи ВПО, які стали найбільш незахищеними під час карантину.....	19
5. Програми допомоги	20
6. Очікування заходів від влади під час карантину та в умовах виходу з нього	22
7. Проблеми, які стануть для ВПО найбільш гострими після закінчення карантину	23
8. Очікування від органів влади	25
9. Регіональна специфіка	27
9.1. Донецька область	27
9.2. Луганська область	29
9.3. Харківська область	31
9.4. Запорізька область	33
10. Рекомендації.....	35

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

ПОЗНАЧЕННЯ СКОРОЧЕНЬ ТА ТЕРМІНІВ

ОДА — обласна державна адміністрація.

ОМС — орган місцевого самоврядування.

НПА — нормативно-правовий акт.

ВПО — внутрішньо переміщені особи.

КПВВ — контрольно пропускні пункти в'їзду / виїзду.

МКП — місце компактного проживання, наприклад: модульне містечко, санаторій, гуртожиток.

АТО — Антитерористична операція.

ООС — Операція Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей.

КМУ — Кабінет міністрів України.

МОЗ — Міністерство охорони здоров'я України.

МОН — Міністерство освіти і науки України.

МСПУ — Міністерство соціальної політики України.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізейшен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

КОНТЕКСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Внутрішнє переміщення залишається найбільш проблемним соціальним наслідком збройного конфлікту на Донбасі як для переселенців, так і для громади що їх приймає. На жаль, проблема внутрішнього переміщення залишається недостатньо репрезентованою та проговореною у всіх формах наративів в Україні. Часто ми не маємо цілісного уявлення про те, що відбувається з переселенцями, здебільшого через те, що нам не вистачає якісного та централізованого аналізу. Часто держава, також, не в змозі ефективно допомогти та підтримати внутрішньо переміщених осіб (ВПО), оскільки більшість національних політик не відповідають міжнародним рекомендаціям щодо внутрішнього переміщення¹.

Через оголошений 12 березня 2020 року карантин в Україні, що означало перехід більшості працівників на віддалену роботу або «відпустку за свій рахунок», ВПО стали ще більш ослабленою групою, адже є вразливішими до ситуацій нерівності². Станом на 13 квітня 2020 року в Україні налічується 1 446 881 ВПО, з найбільшою концентрацією в Донецькій та Луганській областях, і м. Києві³. ВПО часто мають обмежений доступ до основних послуг через соціально-економічне та психологічне навантаження, що часто виключає їх з мереж підтримки ВПО⁴.

Одна з базових проблем, з якою стикаються більшість ВПО одразу після переходу лінії розмежування – пошук житла у новому місці проживання⁵. Коли переселенця дістаються нового місця постійного чи тимчасового перебування, то, зазвичай, не мають доступу до житлового фонду, що погіршується відсутністю відповідної інформації про те, куди їм варто звертатися⁶. Зрештою, більшість ВПО знаходять для себе притулок у місцях, де вони можуть дозволити собі оренду, та часто проживають великими родинами в обмеженому просторі. Якщо у звичайний час вирішення проблем з житлом вже було серед основних завдань кожної родини, то в умовах пандемії ця група стає вразливішою до захворювання коронавірусною інфекцією та швидкого її поширення серед членів домогосподарств.

Переселенці, не маючи повного розуміння юридичних особливостей свого статусу, можуть стикатися з системними перепонами в отриманні соціальної чи медичної допомоги⁷. Вже у випадку повсякденних медичних чи соціальних проблем, ВПО, впродовж останніх шести років, стикаються зі структурними проблемами надання допомоги, які є вкоріненими у їхній юридичний статус – це сприяє відчуженню

1 Marta Jaroszewicz. Years After Crimea's Annexation, Integration of Ukraine's Internally Displaced Population Remains Uneven. The Online Journal of Migration Policy Institute.

2 ЗБИРАЮЧИ ПАЗЛ: ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НА ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ДОСТУП ДО АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ. Звіт за результатами дослідження. – Київ, 2018.

3 <https://mtot.gov.ua/ua/kilkist-zareestrovanih-vpo-stanom-na-13-kvitnja-2020-r>

4 Кузнєцова І., Міхєєва О., Катлінг Й., Раунд Д., Бабенко С. Психічне здоров'я внутрішньо переміщених осіб та населення України: результати національного опитування та інтерв'ю з фахівцями. Короткий опис та підсумки. DOI: 10.5281/zenodo.2585511

5 Gentile, Michael. Geopolitical Fault-Line Cities / Migration and the UkraineCrisis A Two-Country Perspective ed. Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Greta Uehling. 2017. – p. 13.

6 ЗВІТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ СИТУАЦІЇ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ. Міжнародна організація з Міграції. Грудень 2018

7 Забезпечення права на медичну допомогу внутрішньо переміщених осіб на прикладі Дніпропетровської та Харківської областей / Черноусов А.М., Щербань С.В. — Харків: Харківський інститут соціальних досліджень, 2015.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

переселенців від нової громади, їхньої маргіналізації та відштовхує їх від пошуку допомоги з боку державних інституцій.

У випадку пандемії, ВПО можуть не мати доступу до належної інформації, особливо якщо центральна та місцева влада не використовує весь спектр медіа-ресурсів для комунікації з ВПО та приймаючими громадами⁸. Також варто брати до уваги економічні можливості ВПО, які почасти не мають можливості звертатися до приватних поліклінік та залежать від безкоштовної медицини. Навіть якщо вони відвідають державну клініку, швидше за все, вони можуть конкурувати з іншими громадянами та вразливими групами, оскільки більшість лікарень мають обмежений потенціал та ресурси.

Беручи до уваги той факт, що COVID-19 чинить надзвичайний тиск на системи охорони здоров'я в усьому світі, це тільки ускладнює ситуацію для ВПО. В цій ситуації також проявляється схильність ВПО, що живуть у місцевостях наближених до лінії розмежування, до транскордонних практик – тобто переходу через лінію розмежування для отримання медичних чи інших сервісів⁹. Такий рух між підконтрольними та непідконтрольними територіями є відображенням базових потреб як ВПО, що покинули свої домівки та переїхали на підконтрольні території, так і громадян України що продовжують жити на непідконтрольних територіях окремих районів Донецької та Луганської областей.

Базовими причинами таких практик є: необхідність догляну за третім поколінням родини та майном і отримання соціальних та медичних послуг. З початком пандемії перехід через лінію розмежування було обмежено, що потягнуло за собою важкі наслідки, серед яких неможливість отримати необхідну медичну допомогу.

У продовження попереднього аргументу, варто зазначити, що ВПО також часто стикаються з певними проблемами через свою реєстрацію та юридичний статус «переселенця»¹⁰. І якщо для певної частини ВПО це пов'язано з повсякденною дискримінацією за «пропискою» (відмова в оренді житла, проблеми в обслуговуванні у медичних закладах, постійна «переадресація» проблем ВПО на інші інституції, тощо), то для людей зі статусом ВПО, для яких необхідним є рух через лінію розмежування, це пов'язано з необхідністю отримувати «громадянство» самопроголошених республік з метою легалізації свого перебування там.

У такій ситуації «паспорти» стають засобом виживання, а не ознакою громадянської приналежності чи лояльності¹¹. Отже, пересування через лінію розмежування для певної кількості ВПО є необхідною практикою виживання. Три рази на рік дослідження Міжнародної організації з міграції фіксує зворотний рух ВПО, тобто повернення на тимчасово окуповані території – їхня кількість складає від 8

8 Звіт за результатами всеукраїнського опитування внутрішньо переміщених осіб та мешканців приймаючих громад. КМІС, 2016.

9 Міхеєва, Оксана. Вийти з тіні: Вплив політики (не)визнання фактів із життя людей з непідконтрольних Україні територій Луганської та Донецької областей на чоловічі та жіночі ролі у повсякденному житті. ПАХ, березень 2018; Analysis of Humanitarian Trends Government Controlled Areas of Donetsk and Luhansk Oblasts within 20 km of the Line of Contact, REACH, July 2019 - https://www.impact-repository.org/document/reach/1904056d/REACH_UKR_Report_MSNA_July-2019.pdf

10 СИСТЕМА РЕЄСТРАЦІЇ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ: її вплив на реалізацію прав та життєвих інтересів людини. Результати соціологічного дослідження. — К.: Аналітичний центр CEDOS, 2018.;

ЗАГУБЛЕНІ В ПАПІРЦЯХ: дотримання соціальних прав внутрішньо переміщених осіб. Українська гельсінська спілка, 2017; ЗБИРАЮЧИ ПАЗЛ: ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ НА ПРАВА

11 Міхеєва, Оксана. Вийти з тіні: Вплив політики (не)визнання фактів із життя людей з непідконтрольних Україні територій Луганської та Донецької областей на чоловічі та жіночі ролі у повсякденному житті.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

до 21% опитаних (з 2017 року), а основною причиною повернення є саме наявність приватної власності (житла), а, отже, нема необхідності витратити лівову частку доходів на оренду¹².

Враховуючи все сказане вище, можна стверджувати, що ВПО та їхні сім'ї надзвичайно вразливі до втрати засобів до існування та фінансової незахищеності. Це стає особливо помітно під час карантину та особливо впливає на тих ВПО, хто часто переходить лінію розмежування.

За даними МОМ, 55% працюючих ВПО після переміщення були зайняті у сферах, що можуть бути вразливими до поширення інфекції – тобто працювали у сферах надважливих для життєзабезпечення (охорона здоров'я, сфера послуг, торгівля, тощо)¹³.

Водночас, за даними Міжнародної організації праці, більш ніж третина ВПО працюють неофіційно¹⁴. Отже, ВПО водночас є дуже вразливими до зараження коронавірусною інфекцією через те, що часто працюють на «першій лінії» та мають великий ризик втратити роботу через карантинні обмеження. Карантин може суттєво обмежувати джерела доходу, що, очевидно, призведе до фінансових проблем, штовхаючи їх все глибше до бідності. Ця фінансова незахищеність у поєднанні зі слабкими системами соціальної підтримки та інфраструктурою також може призвести до продовольчої незахищеності, вразливості психічного здоров'я та проблем зі здоров'ям, що врешті загрожує їхньому життю.

Усі описані проблеми ВПО за останні шість років, виклики та зниження якості життя, що, своєю чергою може призвести до повторного переміщення або вимушеної міграції на неконтрольовані території після відкриття руху через лінію розмежування.

Ризики потрапити у ситуацію крайньої бідності, продовольчої незабезпеченості, втрату роботи чи джерела доходу, смерть рідних через вірус та інші соціально-економічні проблеми можуть змусити ВПО переїхати знову. Щойно ВПО будуть витіснені на неконтрольовані території, будь-який прогрес і розвиток в напрямку їхньої інтеграції у нових громадах, який вони отримали за час перебування в статусі переміщеної особи, будуть марними.

12 ЗВІТ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ СИТУАЦІЇ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ. МОМ, Вересень 2019 р. - http://iom.org.ua/sites/default/files/nms_round_15_ukr_screen.pdf

13 Там само.

14 Employment needs assessment and employability of internally displaced persons in Ukraine : summary of survey findings and recommendations / ILO Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe. - Budapest: ILO, 2016 - http://www.un.org.ua/images/documents/4525/wcms_457535.pdf

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізуєш сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.
Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичні засади дослідження

Проблема соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні не втрачає своєї актуальності й особливо посилюється на тлі поширення коронавірусної інфекції COVID-19, карантину, спрямованого на стримування її поширення та економічної кризи. Незважаючи на значну кількість заходів для підтримки і забезпечення швидшої адаптації ВПО з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, заходи, направлені на інтеграцію та подальшу інклюзію до початку карантину, майже відсутні. Більша їх частина реалізується національними та міжнародними громадськими організаціями. Позитивні заходи, запроваджені Кабінетом Міністрів України з метою подолання наслідків поширення коронавірусної інфекції, частково знизили навантаження на ВПО, однак значна частина питань залишилась без відповідей.

Експертне дослідження щодо потреб внутрішньо переміщених осіб проводилось дослідницькою компанією InMind на замовлення БО БФ «Стабілізуєш сервісез» у рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування» (далі - Ради ВПО) за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні. Цей проєкт направлений на залучення ВПО до демократичних та управлінських процесів, особливо з тих питань, що безпосередньо стосуються їхньої долі та пошуку довгострокових рішень, через створення консультативно-дорадчих органів - Рад ВПО - при місцевих органах влади та органах місцевого самоврядування. Ради ВПО покликані представляти інтереси ВПО, налагодити діалог та підвищити якість підготовки рішень із важливих питань державного і суспільного життя. Дані, отримані в результаті цього дослідження, дозволяють розширити потенціал місцевої влади в питаннях інтеграції ВПО, урахування потреб та інтересів ВПО в процесі розробки політик та ухвалення управлінських рішень на місцевому рівні, особливо під час карантину, та на етапі виходу з нього.

Мета дослідження

- Визначення наслідків і впливу пандемії COVID-19 на соціально-економічний стан, а також на процеси з адаптації та інтеграції ВПО у цільових громадах для виявлення доступних ресурсів.
- Визначення проблемних місць і конфліктних ситуацій, які можуть стати бар'єрами в процесі розбудови довготривалих рішень і подальше розроблення рекомендацій.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.
Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Задачі дослідження

1. Окреслити основні потреби ВПО до початку загальнонаціонального карантину внаслідок поширення коронавірусної інфекції COVID-19.
2. Визначити, як карантин через коронавірусну інфекцію вплинув на соціально-економічний стан, а також на процеси з адаптації та інтеграції ВПО в області.
3. З'ясувати, які групи ВПО стали найбільш незахищеними під час карантину в області.
4. Сформулювати проблеми ВПО, які актуалізувались і загострились у зв'язку з пандемією. Окреслити, як змінилися потреби ВПО в області під час карантину через коронавірусну інфекцію.
5. Встановити, яким чином дані потреби наразі задовольняються: програми допомоги чи нові послуги для ВПО запроваджені в області; дії регіональної та місцевої влади для підтримки ВПО.
6. Визначити, які проблеми стануть для ВПО найбільш гострими після послаблення / закінчення карантину.
7. Висвітлити очікування від регіональної та місцевої влади щодо підтримки ВПО після карантину.

Методологія дослідження

Для отримання достовірних даних застосовувались адекватні методи та інструменти, релевантні цілям та завданням дослідження, а саме: репрезентативне вибіркове дослідження, яке охоплює вибіркочуву сукупність (вибірку), тобто лише частину об'єктів генеральної сукупності, відібрану за спеціальними параметрами.

Предмет дослідження:

Основні потреби ВПО до карантину, вплив пандемії на потреби, а також проблеми, які загостряться після послаблення карантину. Обізнаність ВПО про програми допомоги чи нові послуги, запроваджені в області, очікування від регіональної та місцевої влади щодо підтримки ВПО після карантину.

Учасники дослідження

Представники/ці профільних громадських організацій, представники/ці органів місцевої влади та місцевого самоврядування, активісти/ки із числа ВПО в Луганській, Донецькій, Харківській та Запорізькій областях.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Джерела інформації

Матеріали інтерв'ю та фокус-групових обговорень у відповідних цільових регіонах.

Веб-сайти організацій громадянського суспільства, які взаємодіють із відповідними структурними підрозділами органів соціального захисту населення.

Веб-сайти регіональних інтернет-видань і медіапроєктів, регіональні ЗМІ.

Офіційні звіти в межах вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації», відповідних постанов Кабінету Міністрів України.

Офіційні звіти міжнародних донорських організацій, які надають гуманітарну та благодійну допомогу ВПО в Україні.

Офіційні звіти і статистичні дані щодо ВПО Міністерства соціальної політики України.

Методи та інструменти дослідження

Цільові групи	Метод оцінки
Внутрішньо переміщені особи у відповідних громадах	Фокус-групові дискусії
Представники/ці органів місцевої влади та місцевого самоврядування	Експертні онлайн інтерв'ю
Представники/ці ОГС ВПО	

Календарний звіт

	Діяльність	Термін проведення
1.	Підготовка та погодження скрінера і гайда для фокус-групових дискусій	07-13 травня 2020р.
2.	Проведення фокус-групових дискусій	14-19 травня 2020 р.
3.	Підготовка та погодження анкети для експертних онлайн інтерв'ю	12-22 травня 2020 р.
4.	Проведення онлайн інтерв'ю	25 травня - 11 червня 2020 р.
5.	Обробка результатів і складання звіту за результатами дослідження	12-23 червня 2020 р.

Обмеження дослідження з оцінки потреб:

- формалізоване/суб'єктивне відношення до оцінювання;
- відмови від відповідей/інтерв'ю;
- недостовірні відповіді внаслідок нестабільного психоемоційного стану.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешн Суппорт Сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

МЕТОДОЛОГІЯ

Дослідження було проведено у травні-червні 2020 року БО БФ «Стабілізешн Суппорт Сервісез» у співпраці з агентством «ІнМайнд Аналітікс».

Дизайн дослідження

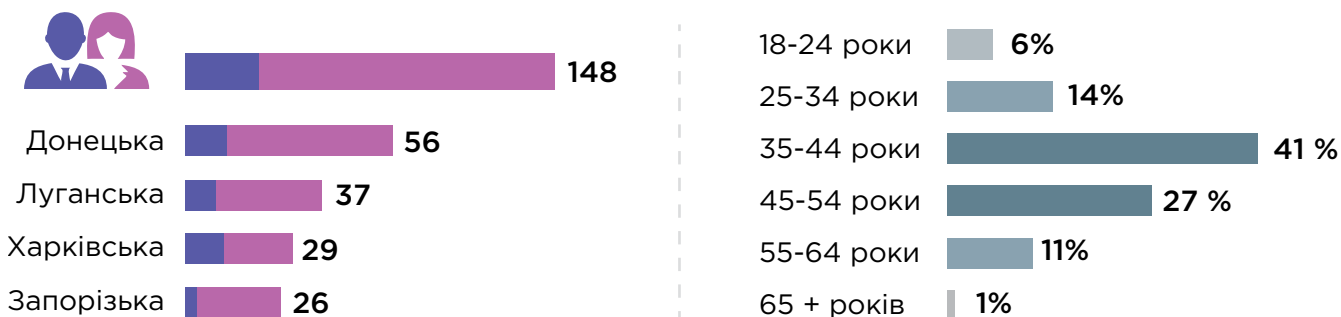
- **Географія:** Луганська, Донецька, Харківська та Запорізька області.
- **Якісний етап:** 4 онлайн фокус-групові дискусії (далі — ФГД). 1 ФГД — у кожній області, 4 експерти/ки взяли участь у кожній дискусії, період проведення 14-19 травня 2020 р.
- **Кількісний етап:** 148 експертних онлайн інтерв'ю (не менше 25 у кожній області), період проведення 25 травня — 11 червня 2020 р.

Область, кількість інтерв'ю

- **Цільова аудиторія:** експерти/ки з питань внутрішньо переміщених осіб, а саме: представники/ці профільних громадських організації, представники/ці органів місцевої влади та місцевого самоврядування, активісти/ки із числа ВПО тощо.

Розподіл експертів за статтю / за віком

Сфера діяльності, кількість інтерв'ю

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

КЛЮЧОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

1. Нагальними проблемами ВПО до карантину опитані експерти називають: питання забезпечення житлом, добробуту родин і працевлаштування. Так, 53% експертів/ок зазначили, що основною проблемою ВПО є придбання власного житла, 32% — можливість його оренди, 27% — належні житлові умови. 45% опитаних констатували, що першочергової уваги потребує економічне становище сімей. Працевлаштування, в тому числі пошук роботи за фахом, у якості проблеми визначили 34% та 24% експертів/ок, відповідно.

2. Через пандемію на перший план вийшла проблема закритих контрольно-пропускних пунктів в'їзду / виїзду (далі — КПВВ): найбільший вплив саме цього питання на життя ВПО констатували 61% експертів/ок. Закриті КПВВ позбавили змоги вільно пересуватися між підконтрольною та непідконтрольною уряду територіями, загострилась проблема розділених сімей.

Через втрату роботи або вимушену відпустку під час карантину в багатьох родинах погіршилось економічне становище, що засвідчили 59% опитаних. На думку 49% експертів/ок, ВПО через пандемію зазнали труднощів в оплаті оренди та комунальних послуг. Окрім того, 47% опитаних зазначили погіршення емоційно-психологічного стану — посилення тривожності та негативних настроїв.

Як вважають 58% експертів/ок, викликані обмеженнями карантину проблеми торкнулись рівно як жінок, так і чоловіків. Якщо опитані вбачали різницю між впливом карантину на різні статі, то цей вплив, на їх думку, проявлявся в тому, що жінки відчули додаткове навантаження у побуті, а чоловіки частіше стикалися із втратою джерел доходу, неможливістю матеріально забезпечити родину.

3. 59% експертів/ок констатували, що у найскрутнішій ситуації через пандемію опинились безробітні та малозабезпечені. Тобто ті, хто не мав постійного джерела доходу. Особливої уваги потребували особи з хронічними хворобами, люди похилого віку, про що зазначили 57% опитаних. 53% експертів/ок вважають, що під час карантину також стали незахищеними особи, які самостійно виховують дітей.

4. На думку 47% експертів/ок, скасування обов'язкової верифікації є найпомітнішим заходом допомоги для ВПО (на думку авторів звіту, йдеться про зміни, передбачені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)». Згідно зі змінами, зокрема, АТ «Ощадбанк» припинив блокування видаткових операцій по карткових рахунках внутрішньо переміщених осіб, які мали пройти фізичну ідентифікацію, на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 60 днів із дня його відміни).

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

44% опитуваних зазначили, що зараз проблеми вирішуються за допомогою програм, ініційованих з боку міжнародних і громадських організацій (стосуються надання гуманітарної або адресної допомоги окремим родинам, психологічної та юридичної допомоги). Більшості експертів/ок (55%) нічого не відомо про нові місцеві та регіональні програми допомоги / підтримки ВПО з боку регіональної та місцевої влади.

5. Найбільш нагальними після послаблення / закінчення карантину залишатимуться питання матеріального становища родин, забезпеченості житлом і працевлаштування: кожен із проблем констатували по 43% опитаних. Окрім того, в умовах карантину загострилося питання оплати комунальних послуг (+14%: до карантину так вважали 18% експертів/ок, після послаблення карантину проблема буде актуальною на думку 32% експертів/ок) та організації літнього відпочинку для дітей (+11%: цю проблему називали 9% до карантину та 20% після його послаблення, відповідно).

6. ВПО очікують від влади в першу чергу заходів, спрямованих на вирішення житлової проблеми (про це зазначили 34% експертів/ок), а також сприяння у працевлаштуванні (18% опитаних). На думку експертів/ок, кроки підтримки повинні бути викладені у вигляді конкретних програм і чітко прописаних механізмів.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

1. ОСНОВНІ ПОТРЕБИ ВПО ДО КАРАНТИНУ

Нагальними проблемами ВПО до карантину були питання забезпечення житлом, добробуту родин і працевлаштування (див. діаграму 1.1).

Діаграма 1.1. Основні потреби ВПО до карантину

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

1.1. Проживання

Експерти/ки відмічають проблему відсутності власного житла для ВПО як найбільш гостру та таку, що не має системного рішення протягом тривалого часу. Більшість ВПО протягом 6 років після від'їзду з непідконтрольної уряду території не мають власного житла. При цьому, дієвого механізму набуття житла навіть у перспективі вони не вбачають.

Ті, хто орендують житло, стикаються зі встановленням для ВПО завищеної орендної платні, відсутністю поступок щодо розміру та строків платежів. Люди, які не можуть дозволити собі оренду житла, користуються послугами соціального житла (місця компактного проживання ВПО, гуртожитки, санаторії тощо), яке не дозволяє повноцінно інтегруватись у громаду.

ДОВІДКОВО: За даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб Міністерства соціальної політики України, кількість зареєстрованих ВПО станом на 1 квітня 2020 року становила 1 446 881 осіб. З них осіб працездатного віку — 367 849, дітей — 197 672, осіб з інвалідністю — 51 355, пенсіонерів — 724 427, обліковано сімей — 1 173 283. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України у місцях компактного проживання та соціальних гуртожитках мешкає менше 0,01% від загальної кількості зареєстрованих ВПО. Станом на 1 квітня 2020 року в Україні налічується 170 МКП із загальною кількістю 13 078 місць, де проживає 6 960 ВПО, з них 1 653 неповнолітніх осіб та 2 014 осіб похилого віку.

Таке житло обмежує проживаючих у соціальних контактах, необхідних для повноцінної інтеграції. Переміщені особи в місцях компактного проживання не будують довгострокових планів та, на думку експертів/ок, мають намір повернутись додому. Тільки набувши соціальних зв'язків для себе та родини, вони забезпечують підґрунтя для того, щоб залишитись (*ФГД у Донецькій області: ВПО, представниця міжнародної організації*).

Програма «Доступне житло» від держави, за думкою експертів/ок, не працює. Основні причини: великі черги, необхідність сплати внеска за житло: для ВПО навіть така сума недоступна у випадку переїздів, тривалої оренди та пошуку роботи.

Оскільки статистика кількості ВПО, яку надає Міністерство соціальної політики України, не відповідає дійсності, через це потреба в будівництві соціального житла належним чином не вирішується (*ФГД у Луганській області: представниця громадської організації*).

Черга на соціальне житло також не відображає реальну картину, адже не всі ВПО, які потребують житла, звертаються із відповідним запитом. Експерти/ки акцентують увагу на тому, що коли людина стикається з необхідністю оформити велику кількість документів, довідок, у тому числі платних, то в неї зникає бажання брати участь в цьому (*ФГД у Донецькій області: ВПО, представник громадської організації*).

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

1.2. Працевлаштування

За словами експертів/ок, багато ВПО не змогли знайти роботу, яка відповідає їх спеціальності в новому місці проживання (специфіка регіону: промисловість, шахти, виробництво — спеціальності, які не затребувані в приймаючій громаді). Виникає необхідність перекваліфікації або працевлаштування за непрофільними спеціальностями з нижчим рівнем заробітної плати (ФГД у Харківській області: ВПО, представник громадської організації).

Зрідка експерти/ки все ще відмічають проблему з упередженим ставленням роботодавців до ВПО: їх не беруть на роботу через прописку в Донецькій або Луганській областях (ФГД у Донецькій області: ВПО, представниця місцевої влади).

Експерти/ки констатують, що на новому місці переміщеним жінкам складно знайти роботу з гнучким графіком, який би давав можливість забирати дитину з садочка або школи, залишатися вдома, коли дитина хворіє. В той час як їх старші родичі (бабусі чи дідусі) часто вимушені жити на непідконтрольній території та не мають змоги допомагати у догляді за дітьми (ФГД у Донецькій області, ВПО, активістка).

Окрема проблема, пов'язана із засобами для існування, стосується студентів/ок переміщених вищих навчальних закладів. При підтвердженні права на соціальну стипендію існує затримка між поданням відомостей про завершення сесії та фактичним нарахуванням і виплатою коштів. Молодих людей, які не мають поруч батьків і не можуть заручитись їх допомогою, такі затримки у виплаті змушують працювати паралельно з навчанням, щоб забезпечити кошти для існування (ФГД у Харківській області: ВПО, представниця громадської організації).

1.3. Оформлення документів і виплат

Експерти/ки відмічають, що існують перешкоди для отримання / відновлення паспорта чи прописки для дітей. Постійну необхідність підтверджувати свій статус ВПО вони називають образливою та марною. Довідка ВПО, за словами експертів/ок, не приносить власнику/ці відчутних пільг, але значно ускладнює життя, пересування, свободу дій (ФГД у Харківській області: ВПО, активістка).

ДОВІДКОВО: Як і доросла людина, дитина ВПО буде позбавлена усіх соціальних виплат, якщо обере навчання в іноземному навчальному закладі або покине територію країни більше ніж на 90 днів. Будь-які соціальні виплати та пільги, навіть жодним чином не пов'язані із переміщенням, ВПО може отримати виключно через АТ «Ощадбанк» на спеціальну соціальну картку для ВПО. При цьому спеціальна картка має значні обмеження щодо користування порівняно із іншими.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

2. ВПЛИВ КАРАНТИНУ ЧЕРЕЗ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ НА ЖИТТЯ ВПО

У зв'язку з пандемією актуальними стали проблеми закриття КПВВ та погіршення економічного становища через втрату роботи або вимушену відпустку. Нестабільна фінансова ситуація призвела до труднощів з оплатою оренди та комунальних послуг, а також до погіршення емоційно-психологічного стану ВПО (див. діаграму 2.1).

Діаграма 2.1. Вплив карантину через поширення коронавірусної інфекції на життя ВПО

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

2.1. Перетин КПВВ

На час карантину були закриті КПВВ, тому частина ВПО не змогла повернутися на підконтрольну частину України (ті, хто відвідували родичів або з інших питань перебували на непідконтрольній території). Ті ж особи, які проживають на непідконтрольній території та виїхали до початку карантину на підконтрольну частину, не змогли виїхати назад. Загалом, загострилась проблема розділених сімей: у ВПО на непідконтрольній уряду території залишились родичі, які потребують медичної допомоги, батьки похилого віку (ФГД у Запорізькій області: ВПО, представниця громадської організації).

Експерти/ки зазначали, що у ВПО виникли суттєві обмеження щодо можливості спілкування з близькими, що посилює емоційне навантаження і тривожність. Через закриті КПВВ особи, які проживають на непідконтрольній території та під час карантину досягли пенсійного віку, не змогли вчасно оформити пенсію. А пенсіонери, які перебували на непідконтрольній території, не змогли вчасно отримати пенсійні виплати (ФГД у Донецькій області: ВПО, представник громадської організації).

Особливо після закінчення карантину ситуація вимагає, на думку експертів/ок, запровадження чіткого механізму перетину КПВВ, відповідального епідеміологічного контролю задля запобігання розповсюдження вірусу з непідконтрольних територій (ФГД у Запорізькій області: ВПО, представниця громадської організації).

2.2. Втрата доходу

Експерти/ки відзначали, що в період карантину спостерігалось значне зниження доходу родин ВПО. Зокрема, через втрату роботи, скорочення чи часткове зниження заробітної плати. Втрата засобів до існування найбільше вразила ВПО, зайнятих у сфері виробництва і торгівлі: як найманих працівників/ць, так і підприємців/ць. Якщо ж діяльність дозволяла віддалений формат роботи, то джерела доходу зберігались хоча б частково (ФГД у Донецькій області: ВПО, представниця міжнародної організації). У внутрішньо переміщених жінок, які самостійно виховують дітей, виникали ситуації, коли вони вимушені були залишити роботу для догляду за дітьми та організації дистанційного навчання.

2.3. Проблеми з оплатою оренди та комунальних послуг

Оскільки більшість ВПО не має власного житла і орендує квартири, то переважно всі вони, за словами експертів/ок, опинились в ситуації неможливості сплачувати оренду житла. Тоді їх орендодавці/иці діяли на власний розсуд: деякі пішли на поступки, знизивши платню, інші виселяли орендарів/ок (ФГД у Харківській області: ВПО, активістка). Ризик заборгувати і втратити житло, невпевненість у наступному дні призвели до погіршення морально-психологічного стану ВПО.

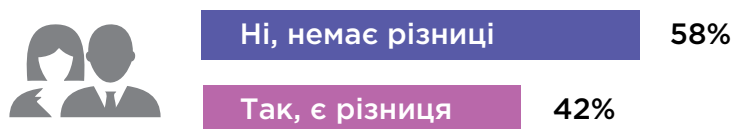
Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

3. СПЕЦИФІКА ПРОБЛЕМ ПЕРЕМІЩЕНИХ ЖІНОК ТА ЧОЛОВІКІВ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

На думку експертів/ок, проблеми, викликані обмеженнями карантину, торкнулись як жінок, так і чоловіків (див. діаграму 3.1).

Діаграма 3.1. Наявність різниці у впливі карантину на переміщених жінок та чоловіків

У разі, якщо опитувані вбачали різницю між впливом карантину на різні статі, то цей вплив, на їхню думку, проявлявся наступним чином:

- Жінки під час карантину зазнали додаткового навантаження у побутових справах та навчанні дітей через перебування всіх членів родини вдома (ФГД у Запорізькій області: ВПО, представниця громадської організації). Одинокі матері з числа ВПО під час карантину не могли працювати повноцінний робочий день (немає з ким залишити дітей вдома та допомогти з організацією навчання), через що опинилися під загрозою втратити засоби до існування. Також експерти/ки зазначали, що під час карантину почастишали випадки гендерно зумовленого насильства щодо жінок у родинях.

- Чоловіки частіше стикалися із втратою роботи, неможливістю забезпечувати родину матеріально. Як наслідок, чоловіки частіше страждали через психологічні проблеми та зловживали алкоголем (ФГД у Луганській області: ВПО, представниця громадської організації).

ДОВІДКОВО: Відповідно до результатів дослідження ООН Жінки в Україні «Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з COVID-19 в Україні», карантин посилив проблему гендерних стереотипів і патріархальних соціальних норм щодо ролей жінки та чоловіка в сім'ї. У дослідженні йдеться про те, що «значне навантаження з хатньої та доглядової праці вдома покладається на жінок. Жінки, які працюють удома, вимушені поєднувати оплачувану працю, хатні справи та догляд за дітьми, що залишаються вдома через карантин у навчальних закладах. Зокрема, 63,5% респонденток відзначили збільшення часу, який вони витрачають на прибирання, 50,5% — на приготування їжі, 53,3% — на психологічну й емоційну підтримку дорослих членів сім'ї. Спостерігаються і значні розбіжності відповідей опитаних жінок і чоловіків. Так, лише 27,8% і 44,1% чоловіків відзначили збільшення витрати часу на приготування їжі та прибирання відповідно».

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізовані суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

4. ГРУПИ ВПО, ЯКІ СТАЛИ НАЙБІЛЬШ НЕЗАХИЩЕНИМИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ

На думку експертів/ок, у найбільш скрутній ситуації опинились безробітні та малозабезпечені (див. діаграму 4.1). Також особливої уваги потребували особи з інвалідністю та хронічними захворюваннями, люди похилого віку. Особи, які виховували дітей самостійно, втратили можливість повноцінно працювати й утримувати дітей (ФГД у Харківській області: ВПО, представниця громадської організації).

Діаграма 4.1. Групи ВПО, які стали найбільш незахищеними під час карантину

Водночас, експерти/ки зазначали, що особи, які потребували постійної медичної допомоги, та пенсіонери/ки не були залишені без підтримки: вони отримували виплати, адресну допомогу, їм організували доставку продуктів харчування (ФГД у Донецькій області: ВПО, представниця місцевої влади). Проте молоді працездатні люди, які втратили роботу, вимушені були вирішувати проблеми самостійно (ФГД у Луганській області: представниця громадської організації).

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

5. ПРОГРАМИ ДОПОМОГИ

На думку експертів/ок, скасування обов'язкової верифікації є найпомітнішим заходом допомоги для ВПО.

На думку авторів звіту, йдеться про комплекс змін, передбачений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), та Постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2020 р. № 266 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», якою були внесені зміни до наступних постанов Кабінету Міністрів України:

- від 1 жовтня 2014 року № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»;
- від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»;
- від 5 листопада 2014 року № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» з метою виконання підпунктів 1-3 пункту 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)».

Зазначені зміни передбачали:

1. Якщо закінчення поточного шестимісячного строку виплати грошової допомоги відбулося в період дії карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19), та протягом 30 днів з дня його відміни, призначення грошової допомоги на наступний шестимісячний строк здійснюється без подання відповідної заяви та документів, які були передбачені раніше, у такому ж розмірі, в якому вона виплачується в поточному шестимісячному строку.

2. Визначені вказаними вище постановами строки не зараховуються у період перебування на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополь.

3. На період карантину забороняється прийняття рішення про скасування дії довідки ВПО.

4. Заборонено зупинення публічним акціонерним товариством «Державний ощадний банк України» видаткових операцій за поточним рахунком внутрішньо переміщеної особи за відсутності проходження фізичної ідентифікації.

Тож мова йде не просто про скасування ідентифікації, яка передбачала візит до відділення банку, а про комплексний захід, який дозволив ВПО продовжувати отримувати виплати, не ризикуючи здоров'ям, без затримок і накопичення заборгованості.

Також експерт/ки обізнані щодо програм допомоги для ВПО, ініційовані з боку міжнародних та громадських організацій: надання гуманітарної допомоги, адресної допомоги окремим родинам, психологічної та юридичної допомоги (див. діаграму 5.1).

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Діаграма 5.1. Програми допомоги для вирішення проблем ВПО під час карантину

Дієвих кроків допомоги з боку регіональної та місцевої влади щодо підтримки ВПО більшість експертів/ок назвати не змогли (див. діаграму 5.2).

Діаграма 5.2. Програми допомоги чи нові послуги, запроваджені в області для вирішення проблем ВПО під час карантину

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

6. ОЧІКУВАННЯ ЗАХОДІВ ВІД ВЛАДИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ ТА В УМОВАХ ВИХОДУ З НЬОГО

Від влади ВПО очікують насамперед допомогу в оплаті оренди житла та комунальних послуг, а також підтримку в працевлаштуванні (див. діаграму 6.1).

Діаграма 6.1. Очікування заходів від влади під час карантину та в умовах виходу з нього

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

7. ПРОБЛЕМИ, ЯКІ СТАНУТЬ ДЛЯ ВПО НАЙБІЛЬШ АКТУАЛЬНИМИ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ КАРАНТИНУ

Найбільш нагальними після послаблення / закінчення карантину залишатимуться питання фінансового забезпечення родин і вирішення житлових проблем. Крім того, в умовах карантину загострилися питання оплати комунальних послуг (+14% у порівнянні із питанням «Основні потреби ВПО до карантину») й організації літнього оздоровлення та відпочинку для дітей (+ 11%) (див. діаграму 7.1).

Діаграма 7.1. Проблеми, які стануть для ВПО найбільш гострими після закінчення карантину

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

7.1. Працевлаштування та пошук доходу

Ситуація з карантином примусила роботодавців переглянути навантаження на працівників і перерозподілити його таким чином, що деякі ВПО залишились без роботи (ФГД у Харківській області: ВПО, представниця державної установи).

Для малого бізнесу постали завдання збереження штату працівників/ць, що вкрай важко за відсутності виручки та обороту, неможливості банківського кредитування осіб із пропискою в Донецькій і Луганській областях (ФГД у Донецькій області: ВПО, представниця міжнародної організації).

ДОВІДКОВО: Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2020 № 244 «Про внесення змін до Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу», на період карантину у центрах зайнятості діє тимчасовий порядок обслуговування клієнтів. Він передбачає, що статус безробітного надається з першого дня подання заяви про надання статусу безробітного особою, яка шукає роботу, а також призначення виплати допомоги по безробіттю з першого дня реєстрації безробітного. Обслуговування громадян (зокрема, особистий прийом), здійснюється дистанційно будь-якими засобами комунікації (телефонний зв'язок, електронні засоби тощо). На період карантину виплата допомоги по безробіттю здійснюється без особистого відвідування безробітним центру зайнятості, за умови підтвердження безробітним наміру перебування у статусі безробітного будь-якими засобами комунікації (телефонний зв'язок, електронні засоби тощо). Фахівець центру повідомляє зареєстрованому безробітному про необхідність подання, в тому числі дистанційно, довідки банку про відкриття рахунку для перерахування коштів протягом 10 робочих днів до центру зайнятості.

З 12 березня було закрито заклади торгівлі, крім продуктових магазинів, аптек, автозаправок і банків. Зупинено рух наземного транспорту в містах, припинено міжміське й міжобласне автомобільне, залізничне й авіасполучення. За даними Донецького обласного центру зайнятості станом на 1 травня чисельність безробітних в Донецькій області у порівнянні з початком року зросла на 69% і склала 18 200 осіб.

За даними Харківського обласного центру зайнятості станом на 1 травня 2020 року роботодавцями було подано інформацію про заплановане звільнення майже 6 тисяч працівників. Це в 5 разів більше, ніж у січні-травні 2019 року.

7.2. Незрозумілі алгоритми отримання соціальної допомоги

Експерти/ки висловлюють побоювання, що великий наплив людей в Управліннях соціального захисту населення після закінчення карантину може призвести до росту захворюваності та погіршення ситуації з пандемією (ФГД у Харківській області: ВПО, представник громадської організації).

ДОВІДКОВО: Експертами/ки БО БФ «ССС» зафіксовані випадки виклику (запрошення телефоном) ВПО на особистий прийом до управління праці та соціального захисту під час карантину. Зокрема, підставами для виклику зазначались: необхідність написання заяви на подовження адресної допомоги ВПО, подання документів тощо. У вказаних випадках ВПО були змушені очікувати на прийом у непровітрюваних коридорах без можливості дотримання соціальної дистанції.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

7.3. Пошук шляхів організації літнього відпочинку дітей

Перед батьками з числа ВПО постає задача організації дозвілля дітей, якщо їх немає з ким залишити вдома. Експерти/ки відзначають неможливість направити дітей до старших родичів, які проживають на непідконтрольній території, чи в санаторії або дитячі табори, які не функціонуватимуть цього літа через пандемію (ФГД у Запорізькій області: ВПО, представниця громадської організації).

ДОВІДКОВО: 28 травня 2020 року прем'єр-міністр України Д. Шмигаль підписав Доручення Кабінету Міністрів України № 20002/1/1-29 щодо організації оздоровлення та відпочинку дітей у 2020 році. Дорученням визначено завдання центральним органам виконавчої влади та обласним державним адміністраціям стосовно вжиття комплексних заходів щодо підготовки дитячих закладів оздоровлення та відпочинку до прийому дітей.

16 червня 2020 року Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій ухвалила рішення щодо недоцільності відкриття дитячих оздоровчих таборів раніше 1 липня 2020 року.

8. ОЧІКУВАННЯ ВІД ОРГАНІВ ВЛАДИ

ВПО очікують від влади насамперед заходів, спрямованих на вирішення житлової проблеми, а також сприяння у працевлаштуванні (див. діаграму 8.1).

ДОВІДКОВО: За даними Держстату у 2019 році середня плата за місячну оренду однокімнатної квартири в Україні склала 3 700 гривень. Сукупний дохід кожної другої родини ВПО до карантину за місяць не перевищував 7 000 гривень.

Конкретними кроками можуть стати:

- Будівництво або створення іншим шляхом доступного соціального житла з ефективними механізмами отримання його ВПО для тимчасового проживання.
- Надання соціального або відомчого житла, компенсація оренди та втраченого житла на непідконтрольній уряду території, фінансування державних програм, що передбачають пільгові кредити на придбання власного житла. Майже всі експерти/ки відмічають, що житло — це найболючіше питання.
- Організація перекваліфікації та програм працевлаштування ВПО (наприклад, посилення програм субсидіювання роботодавців, які працевлаштовують ВПО).

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

- Розділення програм допомоги ВПО та програм поновлення прав ВПО на державному рівні з чіткими розподілом обов'язків органів місцевої, регіональної влади.
- Створення та посилення програм допомоги та сприяння інтеграції (ФГД у Луганській області: ВПО, представник громадської організації).
- Консолідація зусиль місцевої влади та громадських організацій у допомозі ВПО: прийняття взаємодопомоги та експертизи з обох сторін.
- Формулювання чітких механізмів роботи соціальних служб для надання ефективної допомоги ВПО в перші дні після припинення карантину. Це дозволить уникнути черг та додаткового емоційно-психологічного навантаження, не допустити погіршення епідеміологічної ситуації.

Діаграма 8.1. Очікування кроків від влади

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

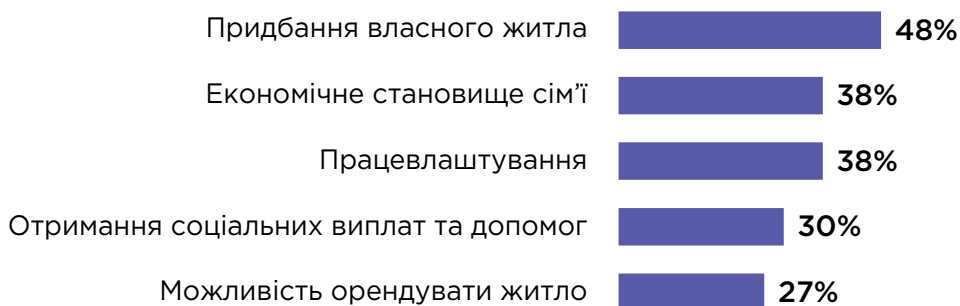
9. РЕГІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

За даними Міністерства соціальної політики України станом на 1 березня 2020 року найбільше переселенців, як і раніше, проживають у Донецькій і Луганській областях: 508 240 осіб і 279 573 особи відповідно. В Харківській області проживає 133 473 особи. В Запорізькій — 55 872 особи.

9.1. Донецька область

Найбільш гострими проблемами для ВПО в Донецькій області, як і для ВПО в цілому, є забезпечення житлом, забезпечення добробуту родини та працевлаштування (див. діаграму 9.1.1).

Діаграма 9.1.1. ТОП-5 потреб ВПО до карантину в Донецькій області

У зв'язку з пандемією погіршилось економічне становище ВПО через втрату роботи або вимушену неоплачувану відпустку. Також серед проблем, які виявились у період карантину, значну увагу експерти/ки приділили неможливості перетину КПВВ. Нестабільна фінансова ситуація спричинила складнощі в оплаті оренди та комунальних послуг, а також посилила рівень тривожності. Оскільки велика кількість ВПО мають професії, які незатребувані в приймаючій громаді, актуальною в період карантину залишається проблема пошуку роботи (див. діаграму 9.1.2).

Діаграма 9.1.2. ТОП-5 факторів впливу карантину через коронавірусну інфекцію на життя ВПО в Донецькій області

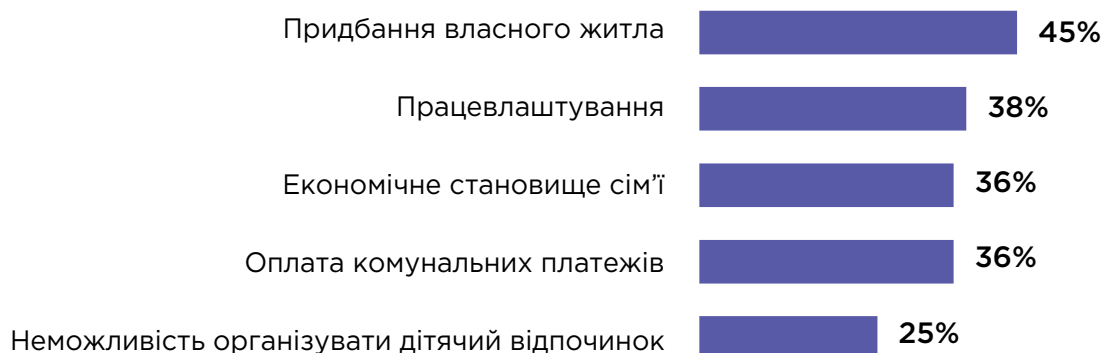
Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

ДОВІДКОВО: У Донецькій області від початку конфлікту забезпечено житлом 929 ВПО, з яких 3 особи забезпечені житлом для постійного проживання, 72 особи — соціальним житлом, 854 особи — житлом для тимчасового проживання. У тому числі у комунальну власність було придбано 224 квартири для надання у тимчасове користування ВПО: 183 квартири — у Маріуполі, 18 квартир — у Покровську, 2 квартири — у Лимані, 10 квартир у Слов'янську та 11 квартир — у Великоновоселківському районі. В рамках Регіональної програми підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Донецькій області на 2019-2020 роки за рахунок коштів Європейського інвестиційного банку тривають роботи з капітального ремонту 8 гуртожитків: у Мирнограді, Бахмуті, Дружківці, Краматорську, Слов'янську та Мангуші.

Найбільш нагальними після послаблення карантину / закінчення пандемії залишатимуться питання забезпеченості житлом, працевлаштування, матеріального становища родин. Окрім того, в умовах карантину гостро постали питання сплати комунальних платежів та організації літнього відпочинку для дітей (див. діаграму 9.1.3).

Діаграма 9.1.3. ТОП-5 проблем, які стануть для ВПО найбільш гострими після закінчення карантину в Донецькій області

Основні очікування ВПО щодо дій регіональної та місцевої влади — це допомога у вирішенні житлового питання та сприяння в працевлаштуванні (див. діаграму 9.1.4).

Діаграма 9.1.4. ТОП-5 кроків, які ВПО очікують від влади після карантину в Донецькій області

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

9.2. Луганська область

Для ВПО в Луганській області, як і для ВПО в цілому, першочерговими питаннями є проблема належного фінансового забезпечення сімей, придбання житла або його довгострокова оренда, працевлаштування, в тому числі за фахом (див. діаграму 9.2.1).

Діаграма 9.2.1. ТОП-5 потреб ВПО до карантину в Луганській області

Неможливість перетину КПВВ стала основною проблемою, яка турбує ВПО в період карантину найбільше. Втрата роботи або вимушена відпустка під час пандемії погіршили економічне становище, внаслідок чого ВПО стало важко своєчасно оплачувати оренду та комунальні послуги. Ситуація, що склалася, призвела до психологічних проблем, посилення напруженості та відчуття невизначеності (див. діаграму 9.2.2).

Діаграма 9.2.2. ТОП-5 факторів впливу карантину через коронавірусну інфекцію на життя ВПО в Луганській області

Під час фокус-групових дискусій окремою проблемою експерти/ки зазначили низьку доступність медичного обслуговування в області (зокрема, через відсутність міського та міжміського транспортного сполучення), зростаюче навантаження на існуючі медичні установи та необхідність отримувати спеціалізовану допомогу в Харкові чи Дніпрі.

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

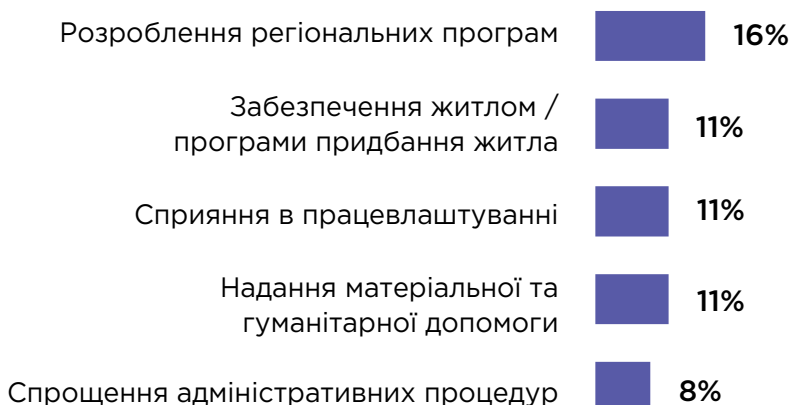
Після послаблення карантину найбільш гострими, на думку експертів/ок, залишатимуться питання працевлаштування, добробуту родин, придбання житла. Після закінчення пандемії ВПО в області потребуватимуть психологічної підтримки, відновлення емоційно-психологічного стану (див. діаграму 9.2.3).

Діаграма 9.2.3. ТОП-5 проблем, які стануть для ВПО найбільш гострими після закінчення карантину в Луганській області

Експерти/ки вважають, що після карантину доцільними та дієвими заходами з боку регіональної та місцевої влади стануть затвердження стратегії з відновлення і розвитку території на державному рівні, допомога у вирішенні житлового питання та надання робочих місць (див. діаграму 9.2.4).

Діаграма 9.2.4. ТОП-5 кроків, які ВПО очікують від влади після карантину в Луганській області

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізовані суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

9.3. Харківська область

Нагальними потребами для ВПО в Харківській області, як і для ВПО в цілому, є придбання або оренда житла із належними умовами проживання, забезпечення добробуту родини та працевлаштування (див. діаграму 9.3.1).

Діаграма 9.3.1. ТОП-5 потреб ВПО до карантину в Харківській області

Під час фокус-групових дискусій окремою проблемою експерти/ки зазначили проблему з перешкодами отримання / відновлення паспорту реєстрація місця проживання та внесення інформації про реєстрацію місця проживання до ID картки та необхідністю підтверджувати свій «статус ВПО» (надавати довідку ВПО для отримання значної кількості соціальних та адміністративних послуг, у деяких випадках навіть після реєстрації постійного місця проживання).

Перш за все, карантин у зв'язку з коронавірусною інфекцією призвів до труднощів з оплатою оренди та комунальних послуг, оскільки доходи ВПО зменшились через втрату роботи або вимушену відпустку. Кожен другий експерт/ка констатував/ла проблему неможливості перетину КПВВ. Актуальною в період карантину залишається проблема працевлаштування, проте пошук роботи ускладнюється незатребуваністю професій ВПО в приймаючій громаді. Всі ці фактори посилювали тривожність, погіршили емоційно-психологічний стан (див. діаграму 9.3.2).

Діаграма 9.3.2. ТОП-5 факторів впливу карантину через коронавірусну інфекцію на життя ВПО в Харківській області

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервіс» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Експерти/ки вважають, що на перший план після послаблення карантину / закінчення пандемії вийдуть питання працевлаштування, матеріального стану сімей і придбання або оренди житла. Питання сплати заборгованості за комунальні послуги також потребуватиме вирішення найближчим часом (див. діаграму 9.3.3).

Діаграма 9.3.3. ТОП-5 проблем, які стануть для ВПО найбільш гострими після закінчення карантину в Харківській області

ВПО очікують від регіональної та місцевої влади забезпечення житлом / запровадження програм придбання житла, сприяння в працевлаштуванні, а також надання матеріальної допомоги (див. діаграму 9.3.4).

Діаграма 9.3.4. ТОП-6 кроків, які ВПО очікують від влади після карантину в Харківській області

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізовані суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

9.4. Запорізька область

Для ВПО в Запорізькій області, як і для ВПО в інших областях, на першому плані до карантину стояли питання забезпечення житлом (власним чи орендованим), добробуту родини та працевлаштування (див. діаграму 9.4.1).

Діаграма 9.4.1. ТОП-5 потреб ВПО до карантину в Запорізькій області

Проблема закриття КПВВ — це основний фактор, який вплинув на життя ВПО в області під час карантину. У зв'язку з пандемією значно знизився дохід ВПО, погіршилось економічне становище родин, з'явилися складнощі в оплаті оренди та комунальних послуг. Кожен третій експерт/ка констатували, що ВПО зазнали впливу карантину через втрату роботи. Ситуація, що склалася, призвела до психологічних проблем, посилення тривожності (див. діаграму 9.4.2).

Діаграма 9.4.2. ТОП-5 факторів впливу карантину через коронавірусну інфекцію на життя ВПО в Запорізькій області

ДОВІДКОВО: За програмою «Доступне житло» у Запорізькій області отримали іпотечне державне кредитування на квартири 17 родин ВПО. В області також діють 3 соціальних гуртожитки, один 4-квартирний соціальний будинок і модульне містечко (може прийняти до 550 осіб).

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційний суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Нагальними потребами після послаблення карантинних заходів залишатимуться питання економічного стану сімей, забезпеченості житлом, оплати комунальних платежів і працевлаштування (див. діаграму 9.4.3).

Діаграма 9.4.3. ТОП-5 проблем, які стануть для ВПО найбільш гострими після закінчення карантину в Запорізькій області

Експерти/ки вважають, що регіональна та місцева влада задля дієвої допомоги мають розробити програми допомоги у вирішенні житлового питання ВПО та створити передумови для їх першочергового працевлаштування (див. діаграму 9.4.4).

Діаграма 9.4.4. ТОП-5 кроків, які ВПО очікують від влади після карантину в Запорізькій області

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізешен суппорт сервісез» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.
Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проаналізувавши очікування експертів/ок від органів влади, а також пропозиції та рекомендації, висловлені ними під час дослідження, експертки БО БФ «Стабілізешен Суппорт Сервісез» згрупували рекомендації за п'ятьма основними напрямками: житло, фінансове забезпечення домогосподарства, психологічна реабілітація, КПВВ та доступ до соціальних й адміністративних послуг.

1. Визначаючи проблеми з житлом як пріоритетні, експерти/ки пропонували наступні методи їх вирішення:

- збільшення фінансування програм «Доступне житло»;
- розширення переліку житлових об'єктів, які можуть бути придбані в межах програми «Доступне житло»;
- розробка програм фінансування оренди (та / або часткового покриття витрат на оренду) для ВПО, які мають хронічні захворювання або потребують дороговартісного лікування.

2. Визначаючи проблеми працевлаштування та фінансового забезпечення домогосподарств як пріоритетні, експерти/ки пропонували наступні методи їх вирішення:

- фінансування програм підтримки малого підприємництва та ФОП, що постраждали в період карантину, зокрема тих, що працюють у сфері обслуговування;
- надання додаткового соціального захисту родинам з дітьми на період карантину у дошкільних та шкільних навчальних закладах;
- надання місцевим органам влади субвенції на реалізацію програм громадських та інших робіт тимчасового характеру для безробітних осіб;
- підвищення розміру щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг для працездатних ВПО;
- встановлення розміру щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг як визначеної частки мінімальної заробітної плати або прожиткового мінімуму;
- посилити інформування населення щодо наявних місцевих та регіональних програм для ВПО.

3. Визначаючи проблеми психологічного навантаження та підвищення тривожності як пріоритетні, експерти/ки пропонували наступні методи їх вирішення:

- створення додаткових місцевих програм психологічної допомоги для ВПО;
- збільшення годин роботи та методологічної підтримки шкільних психологів (після початку навчального процесу);
- поширення інформації щодо роботи зі стресом під час карантину;
- затвердити порядок проведення психологічної реабілітації цивільних осіб, які постраждали внаслідок збройного конфлікту, в тому числі ВПО та членів їх родин;

Здійснено в рамках проєкту «Посилення участі внутрішньо переміщених осіб у демократичних процесах місцевого самоврядування», який реалізує БО БФ «Стабілізаційні суппорт сервіси» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні.

Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

- на місцевому рівні вжити заходів з інформування цільової аудиторії про вже існуючі можливості отримання реабілітаційних послуг і соціальної допомоги в межах затверджених соціальних програм.

4. Визначаючи проблеми закриття КПВВ як пріоритетні, експерти/ки пропонували наступні методи їх вирішення:

- забезпечити функціонування усіх контрольних вікон на КПВВ;
- забезпечити належні умови перевезення людей від КПВВ до лінії розмежування та у зворотному напрямку;
- обладнати всі КПВВ пунктами надання першої медичної допомоги;
- забезпечити надання якісних умов обсервації для осіб, які її потребують;
- створити електронну систему відстеження навантаження на КПВВ (дозволить ВПО більш зважено планувати поїздки та оцінювати час, необхідний для проходження КПВВ).

5. Визначаючи проблеми доступу до соціальних та адміністративних послуг як пріоритетні, експерти/ки пропонували наступні методи їх вирішення:

- провести роз'яснювальну кампанію «Ощадбанку» та ПФУ щодо термінів проведення фізичної ідентифікації;
- продовжити на 3 місяці з дня припинення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних з поширенням коронавірусної хвороби, дію усіх позитивних заходів, що передбачені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», та Постановами Кабінету Міністрів України № 264 та 266 від 8.04.2020;
- рекомендувати органам соціального захисту, пенсійного фонду та АТ «Ощадбанк» визначити окремі дні та години для роботи з ВПО та особами, які проживають на ТОТ, і проінформувати про це місцеве населення;
- законодавчо визначити обов'язки ОМС щодо прийняття програм та / або вжиття заходів, направлених на соціальну адаптацію та інтеграцію ВПО;
- від'єднати виплату пенсії особам, які проживають на окупованих територіях, від необхідності отримання ними довідки ВПО.

Автори/ки звіту:

Нестерова Марина, Соколовська Олена,
Вершиніна Валерія, Коношевич Надія, Монастирський Євгеній

Автори/ки висловлюють особливу подяку внутрішньо переміщеним особам, представникам неурядових організацій, державних органів влади, незалежним експертам, а також представникам міжнародної донорської спільноти за участь в обговоренні та наданні порад під час підготовки цього документа.

Зміст цієї публікації може безкоштовно копіюватися та використовуватися в освітніх та інших некомерційних цілях за умови посилання на джерело інформації.